

Xinx (*Cimex lectularius*) i el tractament del resultat de $c^{E,I}$ inicial (ALDC, VII, 1538. La *xinx*)

Aquest insecte de color vermellós fosc, cos aplanat, que xucla la sang de l'home produint picades irritants i que fa niu als dormitoris i especialment als llits (*Cimex lectularius*), presenta un lexema unitari d'escassa variació fonètica, a diferència d'altres llengües romàniques, que coneixen mots amb motivacions diverses com la mala olor (fr. *punaise*; cf. Vitorino, 2001). El mot prové del llat. CĪMĪCE (CĪMEX, CĪMĪCIS), de gènere *m.* però que en llat. vg. va passar a *f.* (l'alternança de gènere és freqüent en el cast. *chinche* i l'oc. *címe*); amb derivació normal, CĪMĪCE va donar el cat. ant. *címeu* (< **címetz*), forma substituïda després per *xinx* amb un tractament mossàrab, segons el DECat, de $c^{E,I}$ en [tʃ] (cat. occ.; cf. la grafia *chinxes* en el val. Vicent Ferrer) o, desafricat, [ʃ] (cat. or.); la pujada d'aquesta var. de sud a nord del domini s'explicaria per l'abundor de l'insecte en terres caloroses (DECat).

El pas de *xinx*e a *xinx*a s'explicaria a partir del pl. *xinxes* → sg. *xinx*a, com de pl. *cases* → sg. *casa*. Entre les variants formals, a més del dim. *xinxeta* 147 i el *m.* *xinx*[e] 190, aquest per influència del cast., notem que en l'àrea de [ʃ]in[ʃ]a hi ha boldrons de [ʃ]in[tʃ]a 62, 64, 148 i en la de [tʃ]in[tʃ]a, uns altres de [tʃ]in[ʃ]a 104, 116; l'alg. [tʃ]in[tʃ]a 85 deu ser una interferència de l'it. *cimice*. La vocal final es pot palatalitzar en [ɛ] (*xinx*[ɛ] 42, 95, 101, 105, 110-112, 116, 118, 128) (veg. PALDC, I, mapa 3) i puntualment velaritzar-se en [ɔ] 103.

El mapa ofereix, pel que fa al tractament de la *x-* inicial, un argument més a favor de la divisió del cat. en dos grups, l'occidental, amb una articulació africada [tʃ], probablement arcaica, i l'oriental, amb la seva desafricació en [ʃ]. L'únic mot normatiu és *xinx*a, des el DOrt, 1917.

